

УДК 355.01

*Требін М.П., д-р філос. наук, проф.**Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого***«ГІБРИДНА» ВІЙНА ЯК НОВА УКРАЇНЬСЬКА РЕАЛЬНІСТЬ**

Проаналізовано збройну боротьбу, що здійснюється в Україні, в контексті сучасних тенденцій у військовій справі, досвіду контртерористичних операцій крізь призму концепції «гібридної» війни. Обґрунтовано, що «гібридна» війна — це комбінація партизанської та громадянської воєн, а також заколоту і тероризму. Надано характеристику основних учасників «гібридної» війни: армії, терористів, партизанів, повстанців тощо, а також особливості притаманних їм бойових дій.

Ключові слова: *збройна боротьба, війна, «гібридна» війна, збройні сили, терористи, найманці, партизани, повстанці, бандформування, інформаційна боротьба.*

Війна була, є і буде в досяжному майбутньому сумною складовою людського розвитку. З часів глибокої давнини тягнеться до нас річка лих, породжених війнами та збройними конфліктами. Швейцарець Ж.-Ж. Бабель підрахував, що з 3500 р. до н.е. людство прожило без війн лише 292 роки. За цей період виникло близько 14 550 великих і малих війн, у ході яких загинули, померли від голоду, епідемій та інших причин понад 3,66 млрд людей [19, с. 69]. Якщо в XVIII ст. сталося 68 воєн, в яких протягом року загинуло понад 1000 осіб, а загальні втрати в цілому становили 4,4 млн осіб, то у XIX ст. — відповідно, 205 і 8,3 млн осіб, у XX ст. — відповідно, 237 і 98,8 млн осіб. У XIX ст. сталося 14 воєн з людськими втратами 100 тис. осіб і більше, в тому числі дві, в яких загинуло понад 1 млн осіб. Рекордним за масштабами та інтенсивністю військових зіткнень стало XX ст., у якому частота воєн коливалася, але загалом перевищила середню частоту воєн за всю відому історію людства майже в 1,5 разу [25, с. 13]. І в новому тисячолітті війни залишаються сумною прикметою буття людства. За даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру, щорічно на планеті фіксується понад 30 збройних конфліктів, які призводять до загибелі понад 1000 осіб на рік. У 2008-му та 2011 рр. їх кількість досягла найвищої позначки — по 37 конфліктів. За останні 10 років збільшилось і загальне число загиблих унаслідок бойових дій у таких конфліктах: з понад 17 тис. осіб у 2002 р. до понад 22,5 тис. — у 2011 р. [26, с. 38].

Зусиллями багатьох мислителів починаючи з давніх часів (Сунь-Цзи, У-Цзи, Геракліт, Аппіан, Флавій Вегетій Ренат), Відродження (Н. Макіавеллі), Нового часу (К. Клаузевіц, А. Жоміні) і сучасності (Б. Александер, М. Гареев, М. Дейві, М. ван Кревельд, В. Сліпченко, Е. Гоффлер, Х. Гофмайстер) були виявлені, описані та обґрунтовані сутнісні ознаки війни, її закони, мінливі зміст і форми [1; 7; 9; 10; 14; 15; 20; 23; 27–30; 33–35].

Нам здавалося, що війна обмине нашу країну в XXI ст., і ніколи ми не почуємо на вулицях наших міст і сіл свисту куль, вибухів гранат, килимових бомбардувань, що не плакатимуть рідні за загиблими у ході бойових дій, не ховатимуть батьки своїх дітей... Надії не справдилися, збройний конфлікт постукав нам у двері, ми до нього виявилися неготовими.

Мета статті — проаналізувати збройну боротьбу в Україні, у контексті сучасних тенденцій у військовій справі та досвіду контртерористичних операцій.

Німецький військовий теоретик та історик, генерал-майор пруської армії Карл фон Клаузевіц (1780–1831) у передмові до найвідомішої своєї книги «Про війну» писав: «Війна є не що інше, як продовження державної політики іншими засобами» [14, т. 1, с. 11] й акцен-

тував увагу саме на насильницьких засобах. «Війна, — зазначав К. Клаузевіц, — це акт насильства, що має метою змусити супротивника виконати нашу волю» [Там само, с. 23]. У заголовку одного з параграфів своєї праці він наводить інше визначення війни: «Війна є актом людських стосунків». І далі: «Війна... належить... до галузі громадського життя. Війна є зіткненням значних інтересів, що розв'язується кровопролиттям, і тільки цим вона відрізняється від інших суспільних конфліктів» [Там само, с. 163]. Водночас К. Клаузевіц не вважав кровопролиття й застосування збройної сили обов'язковими ознаками війни і справедливо зазначав, що «війна є зброєю політики; вона неминуче повинна відбивати характер останньої» [14, т. 2, с. 438], К. Клаузевіц допускав, що «доведеться, хоч-не-хоч, дійти до визнання таких воєн, які полягають *тільки в погрозі супротивнику*» [Там само, с. 429], і що ведення їх припускає використання тільки політичних та інших невоєнних засобів. У цьому він виявився солідарним з відомим китайським полководцем і військовим теоретиком Сунь-Цзи, який ще в VI–V ст.ст. до н. е. зазначав: «Найкраща війна — розбити задуми супротивника; на наступному місці — розбити його союзи; на наступному місці — розбити його війська» [28, с. 40]. Хоча, безумовно, слід пам'ятати слова відомого радянського воєначальника М. Тухачевського, який у 1926 р. в «Питаннях сучасної стратегії» писав, що «відповіді на запитання — який характер буде мати уся майбутня війна — неможливо, бо мірою свого розвитку війна змінює свої форми, свій характер і передбачити їх заздалегідь неможливо» [33, т. 1, с. 252]. Тобто феномен війни постійно трансформується разом зі змінами, що відбуваються у світі. І це треба враховувати під час розробки стратегії національної безпеки.

Останніми роками виникла форма збройного конфлікту, що починається з «мирних» антиурядових акцій і завершується жорстокою громадянською війною та зовнішньою інтервенцією. Така війна виходить за рамки традиційних уявлень про неї, набуваючи комбінованого характеру, перетворюючись на заплутаний клубок політичних інтриг, запеклої боротьби за ресурси й фінансові потоки, непримиренних цивілізаційних зіткнень. Тут застосовуються всі можливі засоби, сторони вдаються до будь-яких, найбезчесніших способів і прийомів дій — як силових, так і несилових. Жертвами конфлікту нового типу стають мирні жителі, насамперед, найбільш беззахисні категорії населення — люди похилого віку, жінки та діти.

В умовах цієї війни стає неможливим відрізнити правих від винних, ворогів від союзників, простих мирних громадян від бойовиків і терористів-смертників. Прихована чи відкрита зовнішня військова інтервенція, проведена бандами бойовиків сусідніх країн за підтримки високотехнологічних засобів розвідки й враження з боку деяких розвинутих держав світу, надає такому збройному конфліктові ще більш заплутаного та неоднозначного характеру. Змістом воєнних дій у війні цього типу стає не фізичне знищення збройних сил противника, а деморалізація та нав'язування своєї волі населенню держави.

На полі бою в сучасному збройному конфлікті поряд з регулярними військами з'являється безліч нових дійових осіб — іррегулярні формування повстанців і бойовиків, кримінальні банди, міжнародні терористичні мережі, приватні військово-промислові компанії та легіони іноземних найманців, підрозділи спецслужб різних країн світу, а також військові контингенти міжнародних організацій. На Заході новий тип війни отримав назву «гібридної війни». Концептуальним обґрунтуванням цієї війни протягом ХХІ ст. займалися, насамперед, американські військові теоретики Р. Глен, Дж. Гордон, Д. Кілаллен, Дж. Маккуен, Дж. Маттіс, Дж. Мацумура, У. Немет, Е. Сімпсон, Р. Уїлкі, Н. Фрейєр, Ф. Гоффман, норвезький фахівець Г. Карлсен, нідерландський — Франк ван Каппен та ін. [38–44; 47–51; 53]. Хоча деякі зарубіжні вчені (К. Лоу, П. Мансур, У. Мюррей, Н. Ямагучі та інші) вважають, що нічого нового ця концепція для теорії військового мистецтва не дає, оскільки ті або інші гібридні загрози та форми військових дій вже існували у військовій практиці минулого [45].

За словами підполковника корпусу морської піхоти США У. Немета, гібридна війна – це «сучасний вид партизанської війни», який «об'єднує сучасні технології та сучасні методи мобілізації» [50]. Н. Фрейер з Центру стратегічних і міжнародних досліджень (США) визначив чотири загрози гібридної війни: 1) традиційні; 2) нестандартні; 3) тероризм і 4) підірвні, коли використовуються технології для протидії перевагам у військовій силі [39]. Д. Кілаллен, автор книги «Випадкова герилья» («The Accidental Guerilla»), стверджує, що гібридна війна – це краще визначення сучасних конфліктів, але підкреслює, що вона є комбінацією партизанської та громадянської воєн, а також заволодіння і тероризму [47, р. 4–6].

«Гібридна війна – це мішанина класичного ведення війни з використанням нерегулярних збройних формувань. Держава, яка веде гібридну війну, укладає змову з недержавними виконавцями – бойовиками, групами місцевого населення, організаціями, зв'язок із якими формально повністю заперечується. Ці виконавці можуть робити такі речі, які сама держава робити не може, оскільки будь-яка держава зобов'язана дотримуватися Женевської та Гаазької конвенцій про закони сухопутної війни, домовленості з іншими країнами. Всю брудну роботу можна перекласти на плечі недержавних формувань», – роз'яснює генерал-майор у відставці Франк ван Каппен, колишній радник з безпеки в ООН і НАТО [24]. Так діяла Росія в Криму, так само – на Донбасі.

Співробітник центру стратегічних досліджень при Університеті національної оборони (США) Ф. Гофманн характеризує гібридну війну як «повний арсенал різних видів бойових дій, включаючи конвенційні можливості, іррегулярні тактику та формування; терористичні акти (в тому числі безглузде насильство й примус) і кримінальний безлад» [43]. Гібридні війни можуть вестися як державою, так і різними недержавними акторами. Згідно з Гофманном, гібридна війна поєднує п'ять елементів: 1. Модальність проти структури: чи має визначення фокусуватися на методах ведення бою противника або на його структурі (комбінації держав, недержавних акторів, іноземних бойовиків)? 2. Одночасність: чи використовують сили одночасно чотири різних режими конфлікту або демонструють здатність використовувати всі чотири в ході кампанії? 3. Злиття: чи повинні сили об'єднувати різні підрозділи (регулярні та нерегулярні) на арені бойових дій або змішувати різні режими конфлікту? Наскільки повинна вводитися координація і на якому рівні війни? 4. Комплексність: чи потрібно актору змішувати всі чотири режими, чи трьох із них достатньо, щоб зробити війну гібридною? 5. Злочинність: чи є злочинном навмисний вибір режиму конфлікту, чи це просто джерело доходу або підтримка бандформувань? [43].

На наш погляд, у контексті того, що ми вже зазначили про «гібридну» війну, важливим є те, що, по-перше, вона поєднує конвенційні і неконвенційні бойові дії та відповідних учасників цієї війни (поряд зі збройними силами дійовими учасниками стають терористи, найманці, партизани, ополченці, бандформування, спецпідрозділи інших держав тощо); по-друге, початок «гібридної» війни пов'язаний з використанням неконвенційних методів ведення бойових дій незаконними збройними формуваннями; по-третє, протягом усієї «гібридної» війни дуже важливе значення надається боротьбі за розум і душі людей, тобто інформаційній боротьбі, де основними дійовими суб'єктами виступають також не військові, а цивільні: ЗМІ, телебачення, Інтернет, інші засоби масової комунікації.

Зупинимося на розгляді важливих складових «гібридної» війни у контексті українських реалій. У будь-якому разі, найважливіший учасник війни (якщо йдеться про війну, а не про антитерористичну операцію) – це збройні сили. Спробуємо схематично систематизувати все різноманіття воєн в історії людства через призму революцій у військовій справі. Під революцією у військовій справі слід розуміти всю суму корінних змін у засобах збройної боротьби, способах ведення бойових дій, в організації військ, їх навчанні та вихованні. Цей

підхід дозволяє представити всю історію еволюції воєн у вигляді шести поколінь воєн (див. табл.) [30, с. 55, 59].

Таблиця

Еволюція воєн

Порівнюваний параметр	Війна першого покоління	Війна другого покоління	Війна третього покоління	Війна четвертого покоління	Війна п'ятого покоління	Війна шостого покоління
Основний вид зброї	Холодна зброя	Гладкоствольна зброя	Нарізна багатозарядна зброя підвищеної скорострільності, точності та дальності стрільби	Автоматична та реактивна зброя, механізовані війська, танки, авіація, авіаносці, підводні човни	Ракетно-ядерна зброя	Високоточна зброя, зброя на нових фізичних принципах, інформаційна зброя, сили та засоби радіоелектронної боротьби
Основний вид протиборства на суші	Рукопашне протиборство	Фронтальне вогневе протиборство	Траншейні, окопні війни загально-військових з'єднань і об'єднань	Операції фронтів	Ракетно-ядерний удар	Спільна повітряно-морська наземна операція
Основний вид протиборства на морі	Абордажний бій галерного флоту в прибережній зоні	Морські битви вітрильного флоту в прибережних морях	Морські битви парових, металевих кораблів різних класів	Морські операції	Ракетно-ядерний удар	Спільна повітряно-наземна морська операція; повітряно-космічна морська операція
Основний вид протиборства в повітрі				Повітряні удари по військах, авіаційні бої	Ракетно-ядерний удар	Повітряно-космічна операція із застосуванням звичайної зброї
Масштаб війни	Тактичний	Оперативно-тактичний	Оперативно-стратегічний	Стратегічний	Стратегічний, глобальний, загроза загибелі цивілізації або окремих континентів	Оперативно-стратегічний
Головна мета	Знищити противника, заволодіти його зброєю, цінностями	Знищити противника, заволодіти його територією, цінностями	Розгром збройних сил противника, руйнування його економіки та захоплення території	Розгром збройних сил противника, руйнування його економічного потенціалу, повалення політичного ладу	Жодні цілі не досягаються – сторона, яка застосувала ядерну зброю першою, гине другою	Підлив економіки, системи управління, життєдіяльності держави та знищення військових об'єктів

З таблиці видно і воєнні виклики для України від звичайної (конвенціональної) війни шостого покоління: наявність сучасних повітряно-космічних сил, високоточної ударної

та оборонної зброї, зброї на нових фізичних принципах, інформаційної зброї, сил і засобів радіоелектронної боротьби. Їх відсутність або слабкий розвиток роблять країну не здатною до захисту своїх національних інтересів і державного суверенітету.

Свого часу К. Шмітт писав: «Лише твердо тримаючись на ногах, можна вірити, що беззбройний народ має тільки друзів, і лише сп'яну можна розраховувати, ніби ворог переймається відсутністю опору» [37, с. 53]. Тож я взагалі не хочу коментувати ні сучасний стан Збройних сил України, ні стратегію їх розбудови. Усім зрозуміло, що 23 роки існування України вони свідомо знищувалися (в інтересах як Заходу, так і Росії); ми розраховували на те, що гаранті безпеки і територіальної цілісності України забезпечать нам мирне існування без війн і конфліктів. Події 2014 р. дали можливість усвідомити, що ніхто, крім українців, не турбуватиметься про незалежність країни, хоча «висловлювати стурбованість» і робити заяви будуть. Тому треба будувати армію відповідно до сучасних реалій збройної боротьби, якщо ми бажаємо зберегти свій суверенітет і незалежність. Жити ж увяленнями початку ХХ ст., мислити реаліями війн четвертого покоління означає спізнитися на сто років. У. Черчилль, звинувачуючи у цьому військових, говорив, що «генерали завжди готуються до минулих воєн». У нас же ситуація розгортається відповідно ще й до порад Ш.М. Талейрана: «Війна — справа надто серйозна, щоб довіряти її військовим».

Зупинимося на представниках незаконних збройних формувань «гібридної» війни. Насамперед, терористах, оскільки в Україні триває антитерористична операція, як це офіційно декларується владою.

Тероризм — це, на жаль, дуже поширене в сучасному світі явище, яке має тривалу історію. З точки зору Д. Ольшанського, тероризм являє собою найжорстокіші насильницькі дії, спрямовані на формування емоційного стану страху (в першу чергу, у мирного населення) для досягнення своїх цілей [21, с. 56]. Тероризму притаманні масштабність, демонстративність, різноманіття використовуваних засобів під час проведення терористичних актів і високий ступінь суспільної небезпеки. Як зазначав, ще в 1979 р. Б. Дженкінс, «терористична субкультура може стати постійною рисою нашого світу» [52, р. 39]. І, здається, цей прогноз перетворюється на реальність, у тому числі й нашу українську. Терористична субкультура має ентропійний, руйнівний характер як для особистості терориста, так і для будь-якої культури, представником якій він є, взагалі, для нашої планети у цілому, тому що підґрунтям даної субкультури є деструктивність. Ті особистісні та соціальні умови, що блокують енергію підтримки й розвитку життя, сприяють перетворенню цієї енергії на деструктивну, що, у свою чергу, є джерелом зла. Тероризм — жажлива реальність сьогодення.

Найважливішими складовими модусу буття терористів, з нашої точки зору, є яскраво виражена деструктивна аксіосфера, авторитаризм, відчуття винятковості, орієнтування на домінування групового етосу, «театральність» [32]. Деструктивна аксіосфера ґрунтується на притаманному більшості терористів антиномічному баченні світу та суспільства («ми — вони»), що виявляється в крайній нетерпимості до будь-якого інакомислення, хитань та сумнівів. Важливим мотивом звернення до тероризму є гіпертрофована потреба в зміцненні особистої ідентичності, що досягається приналежністю до групи терористів. Тут відбувається переплетення ідеї ідентичності з ідеєю служіння великій меті, що додає особливий значущості ідентичності. Оскільки приналежність до групи є однією з вищих цінностей, групові норми ідеалізуються, а занепадна самосвідомість і слабе Я лише сприяють експансії групової свідомості. Суспільство інферналізується. Активно заперечуються загальнолюдські цінності, в першу чергу, право інших людей на життя. Насильство, агресивність стають самоцінностями. Привабливість насильства, агресивності полягають в тому, що вони дозволяють орієнтованим на діяльність, імпульсивним, душевно дисгармонійним людям здійснювати на практиці в

стислі терміни власні уявлення про добро і справедливість, «покарати» тих, хто заважає цим уявленням втілитися в життя.

Терористична діяльність укладається в схему, яку запропонував американський соціолог Х. Келман. Він встановив, що насильство супроводжується трьома процесами: 1) санкціонування; 2) рутинізація; 3) дегуманізація [46]. Ці процеси ґрунтуються на наростаючому ослабленні моральної відповідальності за вчинені дії, абсолютному нехтуванні правами та свободами інших людей, загальнолюдськими цінностями. Як підтверджує історична практика, мірою того, як з'ясується нереалістичність «добрих намірів», засоби стають дедалі більше нелюдськими й цинічними, а мета втрачається, зникає або трансформується до невпізнання. Сумно відома максима «морально все, що корисно для справи» — не лише популярний аргумент тероризму. Тероризм у всіх його проявах безпосередньо з цього випливає. На цьому засновані як індивідуальні вбивства, так і масове винищення людей.

Важливим учасником «гібридної» війни є злочинці. Терористичні організації залучають до своїх лав професійних убивць, людей з кримінальним минулим. Ще С. Нечаєв пропонував протягнути руку «хороброму світу розбійників — єдиним справжнім революціонерам у Росії». Карні злочинці знаходять в екстремістських організаціях сприятливе середовище. Вони потрібні «ідейним» терористам, які не завжди самі можуть холоднокрівно здійснювати розправи над людьми.

Обов'язковим учасником «гібридної» війни є найманці. Ветеран військової розвідки США Р. Пітерс вважає, що нині регулярним арміям протистоять «нові воїни», безжальні найманці (сучасний аналог середньовічних ландскнехтів), які не виконують навіть бойових наказів, якщо вони їм не подобаються. Р. Пітерс здійснює порівняльний аналіз типових рис солдата і найманця. Так, солдатів властива жертвовність, дисциплінованість, організованість, готовність завдати поразку іншим солдатам, він має легальний статус і націленість на відновлення порядку, в той час як «новому воїнові» притаманні пристрасть до наживи, слабка дисципліна або відсутність будь-якої дисципліни, індивідуалізм, готовність до насильства навіть щодо мирного населення, його статус — поза законом, і він націлений на руйнування порядку [23, с. 60–64]. Тому «нових воїнів», скоріше, можна віднести до терористів. Скільки таких найманців влилися в лави сепаратистів на Донбасі, сказати важко, але зрозуміло, що йдеться про тисячі.

Поряд з терористами, найманцями, представниками спецслужб інших країн, важливим учасником «гібридної» війни є ополченці, партизани, тобто представники місцевого населення, які беруть активну участь у бойових діях. Ми повинні усвідомлювати, що терористи не можуть діяти самі по собі, їм потрібна певна підтримка місцевого населення, оскільки це закладено у природу будь-якого соціального конфлікту.

Найбільш загальний сценарій розвитку соціального конфлікту складається з трьох стадій: на початковій відбувається конфліктний поділ населення, соціальних груп на «своїх» і «чужих» за якоюсь ознакою або за сукупністю ознак: національною, регіональною, релігійною приналежністю, політичною орієнтацією тощо. Потім протиборчі сторони переходять до активних дій, що виражається в стихійних або організованих мітингах, посилені протидії правоохоронним органам. І, нарешті, для початку безпосередньо насильницьких дій (нападу збудженого натовпу на будівлі органів влади і управління, військові об'єкти, органи внутрішніх справ з метою захоплення зброї та звільнення заарештованих тощо; здійснення погромів, вбивств, зґвалтувань, підпалів житлових будинків і автомашин) необхідна як мобілізація натовпу, так і наявність провокуючої події, що дає привід для відповідних дій. Здається, ця картинка не потребує коментарів, тому що вона спрацювала як у Києві, так і у Львові, Харкові, Маріуполі тощо. Змінювалися гасла і постаті, а механізм розгортання подій завжди був однаковий.

Тому цілком зрозумілою здається концепція «заколот-війни» полковника Генерального штабу царської Росії Є.Е. Месснера (1891–1974), викладена у книзі «Заколот – ім'я третьої світової», виданої в Буенос-Айресі в 1960 р. [20]. Вона, по суті, є теоретичною передумовою концепції «гібридної» війни. Автор книги стверджує, що основними діючими суб'єктами сучасної війни є не лише війська і не стільки війська, скільки народні рухи в особі ополченців, партизанів, терористів тощо. У «заколот-війні» психологія бунтівних мас відсуває на другий план зброю війська та його психологію і перетворюється на вирішальний чинник перемоги або поразки.

Розглянемо фігуру партизана. «Тлумачний словник іншомовних слів» Л.П. Крисіна таким чином характеризує цього учасника «гібридної» війни: «*партизан* [фр. Partisan, іт. Partigiano – прибічник] – учасник збройної боротьби на території, захопленій супротивником, який діє у складі добровільних загонів, що спираються на підтримку місцевого населення» [17, с. 569]. Иррегулярний партизан – захисник інтересів народу, він же – бандит для протиборчої сторони, оскільки не дотримується правил ведення війни.

Ернесто Че Гевара представляє партизана як людину, метою якої є втілення в життя прагнення народу до звільнення. Коли вичерпані мирні засоби для досягнення цієї мети, партизан починає боротьбу, стає збройним авангардом народу, який бореться. Мета цієї боротьби – знищення несправедливого ладу: «особливість партизанської війни в тому й полягає, що кожен її учасник готовий померти, але померти не в ім'я захисту якогось ідеалу, а за те, щоб своєю смертю втілити цей ідеал у дійсність. У цьому основа, сутність партизанської боротьби. Цим і пояснюється те чудо, що невеликий загін людей, озброєний авангард народних мас, які його підтримують, ... рішуче бореться за знищення старого суспільства і утвердження нового, коротше кажучи, за досягнення соціальної справедливості» [8, с. 35–37].

Деяка схожість партизанського руху та тероризму дозволила низці іноземних і вітчизняних політиків і вчених частково або повністю ототожнити дані явища. Так, у промові перед випускниками військової академії Вест-Пойнт 1961 р. президент США Дж. Кеннеді дав таке визначення партизанству: «Це зовсім інша форма війни: нова за інтенсивністю, але стародавня за походженням. Це війна партизан, лазутчиків, бунтівників, найманих вбивць і терористів. Війна швидких нальотів – замість битв, інфільтрація (просочування на територію противника) – замість агресії, прагнення до перемоги шляхом виснаження і розхитування сил – замість прямого зіткнення військ» [36, с. 16]. Тероризм став принципово новим чинником, що був привнесений у стратегію партизанської війни бойовиками з Близького Сходу. Важливою особливістю стало «право» партизан-терористів воювати не тільки з ворожим солдатом, але й з мирним населенням, якщо це населення ворога або навіть своє, але допомагає ворогові. Це – тотальна війна, побудована за принципами партизанського спротиву [3, с. 59–60].

Дослідники тероризму О. Каратуєва і Г. Хорчем [12, с. 10; 44] також ставлять між сучасним тероризмом і партизанською війною знак рівності, підтвердженням цієї думки служить часте застосування терористами (РАФ, ІРА, Тупамарос та ін.) партизанських методів, а самі терористи переважно називають себе партизанами, претендуючи на видимість легітимності скоєних ними дій. Так, Я. Арафат неодноразово заявляв у період відкритого використання Організацією визволення Палестини терористичних методів, що в партизанській війні «атака проти мирних цілей заслуговує жалю, але це необхідний шлях для того, щоб заявити світові про історичну несправедливість стосовно палестинців з боку ряду західних урядів та Ізраїлю» [13, с. 91].

Хоча існує й інша точка зору. К. Буртний підкреслює, що, незважаючи на удавану подібність (збіг об'єктів), зазначені поняття істотно відрізняються одне від одного: партизани під час диверсій свої дії спрямовують на те, щоб завдати шкоди противнику (на його осла-

блення), а терористи – на залякування населення (примушування до прийняття рішення), диверсант зазвичай діє таємно, а терорист – демонстративно [6, с. 22–23]. Американський політолог М. Креншо робить спробу розмежування терористів і борців за свободу на основі аналізу діяльності партизан, об'єкта їхнього ураження та можливості успіху. Якщо партизани правомірно використовують військову тактику для ураження політичної «мішені», їхні дії отримують значну легітимізацію, коли вони мають шанс здобути перемогу. Якщо йдеться про тероризм, то він не може відповідати, принаймні, одній з умов: наявність військової тактики, воєнної мішені та шансу перемогти [16].

Слід погодитися з американським терорологом П. Уїлкінсоном, що головною розбіжністю між партизанами і терористами може бути заподіяння шкоди цивільному населенню. В роботі «Тероризм і ліберальна держава» вчений зазначає: «Партизани можуть боротися малою чисельністю і часто з недостатньою зброєю, але вони можуть і часто борються за правилами традиційної війни, беручи і обмінюючи полонених і поважаючи права мирного населення. Терористи не розмежовують використовувані ними засоби та часто-густо вдаються до широкомасштабних вбивств, поширюючи «загальний терор» на місцеве цивільне населення» [54, р. 54]. Для партизанства як специфічного способу ведення війни на першому місці стоять: тверезий розрахунок, зважена і всебічна оцінка ситуації, військова доцільність майбутніх дій, чітке і добре продумане планування.

Виокремлюють ще такого суб'єкта «гібридної» війни, як повстанець. З точки зору Д. Лимонова, повстанці і партизани за формами і методами дій – суть одне й те саме, різниця в тому, що партизани воюють проти агресора, який окупував територію їхньої країни, а повстанці – проти власного уряду. Тому можна сказати, що в партизанському русі беруть участь свої спецназівці та частини регулярних військ, що опинилися в тилу противника волею військової долі, в повстанському ж русі беруть участь, як правило, спецназівці іноземної держави, зацікавлені у поваленні правлячого режиму [18].

І останнє, на чому є бажання зупинитися, це – інформаційна боротьба, яка здійснюється постійно протягом усієї «гібридної» війни. Більше того, вона зазвичай розпочинається задовго до перших збройних актів і свідомо спрямована на руйнування духовного світу націй і народів, проти яких вона ведеться.

В основу сучасної інформаційної боротьби покладено теорію симулякрів Ж. Бодрієра (1929–2007) [5], згідно з якою симулякри, щораздалі відриваючись від відтворення реального, зрештою, стають повністю автономними, відірваними від реальності, яку вони спочатку репрезентували. Залежно від історичного періоду, Ж. Бодрієр виділив три категорії симулякрів, кожна з яких що ближче в часі до сучасності, то більше є відірваною від зразків реального світу. Отже, симулякри, які належать до першого порядку, ще вказують на джерело-оригінал, ілюстрацією цього може бути барокова підробка. Промислова революція з її механізованими процесами виробництва стояла біля витоків симулякрів другого порядку, де творяться цілі конвеєрні серії аналогічних рівноцінних копій. Нарешті, постмодерністський період створив симулякри третього порядку, які внаслідок тісного зв'язку із засобами комунікації та масової інформації утворюють симульовану гіперреальність, що є реальнішою за саму реальність. Львівський філософ В. Бліхар зазначає: «У постмодерну добу навколо людини існує велика кількість симулякрів, цих знаків-фальшивок, які, відірвавшись від своїх першооснов, підмінюють собою справжні сенси, створюючи зовсім інший світ, ніж той, у якому звикла жити людина, світ, створення якого відбулося з такою шаленою швидкістю, що людина виявилася неготовою до зустрічі з ним» [4, с. 14]. Завдяки зусиллям фахівців з інформаційної боротьби виникають симулякри «бандерівець», «Правий сектор», «київська фашистська хунта», «терорист», «сепаратист», «Новоросія», «Донецька народна республіка» тощо. Як влучно зазначають В. Бачинін та Ю. Сандалов, виникають «симулякри терору або катастроф, які ля-

кають більше, ніж реальні вияви насилля чи стихійні лиха, які переживаються в реальності» [2, с. 326].

Аналізуючи проміжні результати інформаційної боротьби України та Росії на час написання цієї статті, слід зазначити, що ми програємо нашому східному сусідові: він веде цю війну більш успішно, більш активно, не нехтуючи засобами дезінформації (наприклад, розповідь біженки зі Слов'янська Г. Пишняк «Першому каналу» Росії про вбивство трирічного хлопчика та його матері) [22]. Безумовно, правда завжди перемагає, але це потребує часу. Тому треба активніше вдосконалювати інфосферу суспільства, постійно пропагувати суспільно значущі цінності, а найголовніше – перетворювати ці цінності в реальність. А із цим у нас завжди труднощі, незалежно від того, хто перебуває при владі.

Будь-яка війна, у тому числі й «гібридна», колись закінчиться, а інформаційна боротьба за розум і серця людей не закінчиться ніколи, оскільки ми вступили в інформаційну епоху, де головним джерелом багатства та благополуччя людей стає інформація [31]. Якою вона дійде до людей, який світ вони створять – чи європейський, чи руський, чи якийсь інший – залежить від кожної людини, від громадянського суспільства та держави.

Тому головний висновок із трагічних подій, що відбуваються в Україні, – треба сформувати такий ідеал нашого майбутнього, який був би близьким і зрозумілим для кожного громадянина України незалежно від національності та місця проживання, де Людина була б метою, а не засобом її досягнення, де продажні політики були б за ґратами, а не у Верховній Раді, де урядовці не займалися б корупційними схемами, а працювали на благо суспільства, де за кожну обіцянку треба було б відповідати, де панував би Закон для всіх, а не революційна доцільність, тобто розбудовувати те, що декларується посадовцями та політиками як сучасне європейське суспільство. Це повинно стати для нас реальним процесом, а не черговою байкою для того, щоб олігархи зробилися заможнішими, а все українське суспільство біднішим. Якщо цього не усвідомить панівний клас України (я не кажу політична еліта – на мій погляд, в Україні її немає, якщо використовувати аксіологічний і моральний критерії), треба готуватися до найгіршого сценарію розвитку подій.

Список використаних джерел

1. *Александр Б.* Как выигрываются войны / Б. Александр ; пер. с англ. В. Беленького. – М. : ООО «Изд-во АСТ» ; ООО «Транзиткнига», 2004. – 604 с.
2. *Бачинин В.А.* История западной социологии : учеб. / В.А. Бачинин, Ю.А. Сандулов. – СПб. : Лань, 2002. – 384 с.
3. *Белов А.К.* Искусство партизанской войны / А.К. Белов. – М. : Гранд ; ФАИР-пресс, 2003. – 303 с.
4. *Бліхар В.С.* Державно-церковні відносини як експлікація дихотомії влади та суспільства у європейській філософії : моногр. / В.С. Бліхар. – Л. : ЛьвДУВС, 2013. – 516 с.
5. *Бодріяр Ж.* Симулякри і симуляції / Ж. Бодріяр. – К. : Основи, 2004. – 230 с.
6. *Буртний К.П.* Современный политический терроризм / К.П. Буртний. – М. : Военный ун-т, 2003. – 151 с.
7. *Гареев М.А.* Если завтра война?.. (Что изменится в характере борьбы в ближайшие 20–25 лет) / М.А. Гареев. – М. : ВладДар, 1995. – 238 с.
8. *Гевара Че Э.* Партизанская война : пер. с исп. / Э. Че Гевара. – М. : Изд-во иностр. лит., 1961. – 136 с.
9. *Дугин А.* Философия войны / А. Дугин. – М. : Яуза, 2004. – 256 с.
10. *Дэйви М.* Эволюция войн / М. Дэйви ; пер. с англ. Л.А. Калашниковой. – М. : ЗАО Центрполиграф, 2009. – 382 с.

11. Искусство войны : антол. воен. мысли / сост., подгот. текста, предисл., коммент. Р. Светлова. – СПб. : ЗАО ТИД «Амфора», 2004. – 542 с.
12. Каратуева Е.Н. Политический терроризм: теория и практика : автореф. дис. ... канд. полит. наук: спец. 23.00.01 «Теория и история политической науки» / Е.Н. Каратуева. – М., 2000. – 22 с.
13. Кафтан В.В. Партизанская война и терроризм: к прояснению сущности понятий / В.В. Кафтан // Пространство и время. – 2012. – № 3(9). – С. 88–93.
14. Клаузевиц К. О войне : в 2 т. / К. Клаузевиц. – М. : ООО «Изд-во АСТ» ; СПб. : Terra Fantastica, 2002.
15. Кревельд ван М. Трансформация войн : пер. с англ / М. ван Кревельд. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 344 с.
16. Креншо М. Терроризм и международное сотрудничество : реф. ИНИОН АН СССР / М. Креншо. – М., 1990. – 14 с.
17. Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов / Л.П. Крысин. – М. : Изд-во Эксмо, 2007. – 944 с.
18. Лимонов Д. Партизан – воин или мститель? [Электронный ресурс] / Д. Лимонов // Спецназ России. – 2010. – № 5(165). – Режим доступа : <http://www.specnaz.ru/article/?1680>.
19. Малышева Е.М. Мировые войны и локальные военные конфликты в истории: последствия, уроки / Е.М. Малышева // Вестн. Адыгейского гос. ун-та. – 2005. – № 1. – С. 69–78.
20. Месснер Е.Э. Всемирная мятежевойна / Е.Э. Месснер. – Жуковский ; М. : Кучково поле, 2004. – 512 с.
21. Ольшанский Д.В. Психология терроризма / Д.В. Ольшанский. – СПб. : Питер, 2002. – 288 с.
22. Первый канал выдал в эфир монолог якобы очевидицы казни ребенка в Славянске. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://tvrain.ru/articles/pervyj_kanal_vydal_v_efir_monolog_jakoby_ocheviditsy_kazni_rebenka_v_slavjanske-372347/
23. Попов И.М. Война будущего: взгляд из-за океана. Военные теории и концепции современных США / И.М. Попов. – М. : АСТ, 2004. – 444 с.
24. Путін веде в Україні гібридну війну – генерал Каппен. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://geostrategy.org.ua/ua/komentari/item/409-putin-vede-v-ukrayini-gibridnu-viynu---general-kappen>.
25. Серебрянников В.В. Социология войны / В.В. Серебрянников. – М. : Ось-89, 1998. – 320 с.
26. СІПРІ 2013: озброєння, роззброєння та міжнародна безпека : щорічник : пер. з англ. / Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру ; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О. Разумкова ; редкол. укр. вид. : Л. Шангіна (гол. ред.) та ін. – К. : Заповіт, 2014. – 520 с.
27. Слипченко В.И. Войны шестого поколения : оружие и военное искусство будущего / В.И. Слипченко. – М. : Вече, 2002. – 384 с.
28. Сунь-Цзы. Трактаты о военном искусстве / Сунь-Цзы, У-Цзы ; пер. с кит., предисл. и коммент. Н.И. Конрада. – М. : ООО «Изд-во АСТ» ; СПб. : Terra Fantastica, 2002. – 558 с.
29. Тоффлер Э. Война и антивоина : что такое война и как с ней бороться. Как выжить на рассвете XXI века / Элвин Тоффлер, Хейди Тоффлер. – М. : АСТ: Транзиткнига, 2005. – 412 с.
30. Требин М. Войны XXI века / М. Требин. – М. : АСТ ; Минск : Харвест, 2005. – 608 с.
31. Требін М. Інформаційне суспільство. Війни нової епохи / М. Требін // Віче. – 2002. – № 4. – С. 64–68.
32. Требін М.П. Тероризм як деструктивний модус буття / М.П. Требін // Сучасність. – 2003. – № 2. – С. 77–89.

33. *Тухачевский М.Н.* Избранные произведения : в 2 т. / М.Н. Тухачевский. — М. : Воениздат, 1964.
34. *Тюшкевич С.А.* Законы войны: сущность, механизм действия, факторы использования / С.А. Тюшкевич. — М. : Книга и бизнес, 2002. — 360 с.
35. *Хофмайстер Х.* Воля к войне, или Бессилие политики : филос.-полит. трактат : пер. с нем. и послесл. О.А. Коваль / Х. Хофмайстер. — СПб. : ИЦ «Гуманитарная Академия», 2006. — 288 с.
36. *Шестаков В.* Террор — мировая война / В. Шестаков. — М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2003. — 320 с.
37. *Шмитт К.* Понятие политического / К. Шмитт // Вопросы социологии. — 1992. — Т. 1, № 1. — С. 40–53.
38. *Freier N.* The Defense Identity Crisis: It's a Hybrid World / Nathan Freier // Parameters. — 2009. — Vol. XXXIX. — Autumn. — P. 5–17.
39. *Freier N.* Hybrid Threats and Challenges: Describe... Don't Define [Электронный ресурс] / Nathan Freier. — Режим доступа : <http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/343-freier.pdf>.
40. *Gordon J.* The Army's role in overcoming anti-access and area denial challenges [Электронный ресурс] / John Gordon IV, John Matsumura. — Режим доступа : http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR200/RR229/RAND_RR229.pdf.
41. *Hoffman F.G.* Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars / F.G. Hoffman. — Arlington, VA : Potomac Institute for Policy Studies, 2007. — 72 p.
42. *Hoffman F.G.* Hybrid Warfare and Challenges / F.G. Hoffman // Joint Force Quarterly. — 2009. — 1st Quarter. — No 52. — P. 34–39.
43. *Hoffman F.G.* 'Hybrid Threats': Neither Omnipotent Nor Unbeatable [Электронный ресурс] / F.G. Hoffman. — Режим доступа : http://operationaladaptation.com/unify_uploads/files/Hoffman%202010%20Hybrid%20Threats.pdf.
44. *Horchem H.* Patterns of «Urban Guerilla» / H. Horchem // The Terrorism Reader : a Historical Antology / Edited by W. Laquer. — Philadelphia : Temple Univ. Press, 1978. — P. 246–251.
45. *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present* / Williamson Murray and Peter R. Mansoor, eds. — New York : Cambridge University Press, 2012. — 329 p.
46. *Kelman H.* Violence without Moral Restraint: Reflection on the Dehumanisation of Victims and Victimizers / H. Kelman // The Journal of Social Issues. — 1973. — Vol. 29, No. 4. — P. 25–63.
47. *Kilcullen D.* The Accidental Guerilla. Fighting Small Wars in the Midst of a Big One / David Kilcullen. — New York : Oxford University Press, 2009. — 384 p.
48. *Mattis J.N.* Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars / J.N. Mattis and Frank G Hoffman // Proceedings. — 2005. — November. — P. 18–19.
49. *McCuen J.J.* Hybrid Wars / J.J. McCuen // Military Review. — 2008. — April-May. — P. 107–113.
50. *Nemeth W.J.* Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare [Электронный ресурс] / W.J. Nemeth. — Monterey, CA: Naval Postgraduate School, June 2002. — Режим доступа : http://edocs.nps.edu/npspubs/scholarly/theses/2002/Jun/02Jun_Nemeth.pdf.
51. *Simpson E.* Thinking about Modern Conflict: Hybrid Wars, Strategy, and War Aims / E. Simpson // Conference paper presented at the Midwest Political Science Association, Palmer House Hilton, Chicago, Illinois, April 7, 2005. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.allacademic.com/meta/p84945_index.html.
52. *Terrorism: Theory and Practice* / edited by Yonah Alexander, David Carlton, and Paul Wilkinson. — Boulder, Colorado : Westview Press, 1979. — 320 p.

53. *Wilkie R.* Hybrid Warfare: Something Old, Not Something New / R. Wilkie // *Air & Space Power Journal*. – 2009. – Winter. – Vol. XXIII, No. 4. – P. 13–17.
54. *Wilkinson P.* *Terrorism & the Liberal State*. 2nd edition / P. Wilkinson. – Basingstoke : Palgrave Macmillan, 1986. – xiv, 322 p.

References

1. *Aleksander B.* Kak vyigryvautsa voiny [How wars are won]; per. s angl. V. Belen'kogo. Moscow, Izdatelstvo AST; Tranzitkniga, 2004, 604 p. [in Russian]
2. *Bachinin V.A., Sandulov Yu.A.* Istoriya zapadnoy sotsiologii: uchebnyk [History of western sociology: textbook]. St-Petersburg, Lan', 2002, 384 p. [in Russian]
3. *Belov A.K.* Iskusstvo partizanskoi voyny [The art of guerrilla warfare]. Moscow, Grand: FAIR-press, 2003, 303 p. [in Russian]
4. *Blihar V.S.* Derzhavno-tserkovni vidnosyny yak eksplikatsiya dyhotomii vlady ta suspil'stva u evropeis'kiy filosofii [Church-state relations as the explication of the dichotomy of power and society in European philosophy]: monografiya. Lviv: LvDUVS, 2013, 516 p. [in Ukrainian]
5. *Baudrillard J.* Simulyakry i simulyatsii [Simulacra and simulation]. Kiev, Osnovy, 2004, 230 p. [in Ukrainian]
6. *Burtnyi K.P.* Sovremennyy politicheskii terorizm [Modern political terrorism]. Moscow, Voennyi universitet, 2003, 151 p. [in Russian]
7. *Gareev M.A.* Esli zavtra voyna?.. (Chto izmenitsya v haraktere bor'by v blizhayshye 20–25 let) [What if tomorrow is war?.. (What will change in the nature of the struggle in the next 20–25 years)]. Moscow, VlaDar, 1995, 238 p. [in Russian]
8. *Gevara Che E.* Partizanskaya voyna [Guerrilla war]. Per. s isp. Moscow, Izd-vo inostr. lit., 1961, 136 p. [in Russian]
9. *Dugin A.* Filosofiya voyny [Philosophy of war]. Moscow, Yauza, 2004, 256 p. [in Russian].
10. *Deyvi M.* Evolyutsiya voyn [Evolution of war]. Per. s angl. L.A. Kalashnikovoy. Moscow, ZAO Tsentrpoligraf, 2009, 382 p. [in Russian]
11. *Iskusstvo voyny: Antologiya voennoi mysli* [The art of war: anthology of military thought]. Sost., podgot. teksta, predisl., komment. R. Svetlova. St-Petersburg, TID «Amfora», 2004, 542 p. [in Russian]
12. *Karatueva E.N.* Politicheskii terorizm: teoriya i praktika [Political terrorism: theory and practice]: Avtoref. dis. ... kand. polit. nauk. Moscow, 2000, 22 p. [in Russian].
13. *Kaftan V.V.* Partizanskaya voyna i terorizm: k proyasneniyu sushchnosti ponyatiy [Guerrilla war and terrorism: towards clarification of the concepts]. *Prostranstvo i vremya*, 2012, № 3 (9), pp. 88–93 [in Russian].
14. *Klauzevits K.* O voyne [On war]. V 2 t. Moscow, «Izdatelstvo AST»; St-Petersburg: Terra Fantastica, 2002 [in Russian]
15. *Kreveld van. M.* Transformatsiya voyn [Transformation of wars]. Per. s angl. Moscow, Alpina Biznes Buks, 2005, 344 p. [in Russian]
16. *Krensho M.* Terorizm i mezhdunarodnoe sotrudnichestvo [Terrorism and international cooperation]: Referat INION AN SSSR. Moscow, 1990, 14 p. [in Russian]
17. *Kryisin L.P.* Tolkovy slovar' inoyazychnykh slov [Explanatory dictionary of foreign words]. Moscow, Izd-vo Eksmo, 2007, 944 p. [in Russian]
18. *Limonov D.* Partizan – voyn ili mstitel'? [Guerrilla – warrior or an avenger?] *Spetsnaz Rossii*, 2010, № 5(165), available at: <http://www.specnaz.ru/article/?1680> [in Russian]
19. *Malysheva E.M.* Miroye voyny i lokalnye voennye konflikty v istorii: posledstviya, uroki [World wars and local military conflicts in history: consequences and lessons]. *Vestnik Adygeyskogo gos. un-ta*, 2005, № 1, pp. 69–78 [in Russian]

20. *Messner E.E.* Vsemirnaya myatezhevoina [World war of the rebellion]. Zhukovskiy; Moscow, Kuchkovo pole, 2004, 512 p. [in Russian]
21. *Ol'shanskiy D.V.* Psihologiya terrorizma [Psychology of terrorism]. St-Petersburg, Piter, 2002, 288 p. [in Russian]
22. Pervyi kanal vydal v efir monolog yakoby ocheviditsy kazni rebenka v Slavyanske [The first channel broadcasted monologue of supposedly witness of child execution in Slavyansk], available at: http://tvrain.ru/articles/pervyj_kanal_vydal_v_efir_monolog_jakoby_ochividitsy_kazni_rebenka_v_slavyanske-372347/ [in Russian]
23. *Popov I.M.* Voyna budushchego: vzglyad iz-za okeana. Voennye teorii i kontseptsii sovremennykh SShA [The war of the future: a view from across the ocean. Military theories and concepts of modern USA]. Moscow, AST, 2004, 444 p. [in Russian]
24. Putin vede v Ukraini gibrydnu viinu – general Kappen [Putin leads a hybrid war in Ukraine – General Kappen], available at: <http://geostrategy.org.ua/ua/komentari/item/409-putin-vede-v-ukrayini-gibrydnu-viynu---general-kappen> [in Ukrainian]
25. *Serebryannikov V.V.* Sotsiologiya voyny [Sociology of war]. Moscow, Os'-89, 1998, 320 p. [in Russian]
26. SIPRI 2013: ozbroennya, rozzbroennya ta mizhnarodna bezpeka [SIPRI 2013: armament, disarmament and international security]: Shchorichnyk; per. z angl. Stokgolm. mizhnar. in-t doslidzhennya myru; Ukr. tsentr ekon. i polit. doslidzhen im. O. Razumkova; Redkol. ukr. vyd.: L. Shangina (editor-in-chief) ta in. Kyiv, Zapovit, 2014, 520 p. [in Ukrainian]
27. *Slipchenko V.I.* Voyny shestogo pokoleniya: oruzhie i voennoe iskusstvo budushchego [War of the sixth generation: weapons and military art of the future]. Moscow, Veche, 2002, 384 p. [in Russian]
28. *Sun-Tszy, U-Tszy* Traktaty o voennom iskusstve [Treatises on the art of war]; per. s kit., predisl. i komment. N.I. Konrada. Moscow, Izdatel'stvo AST; St-Petersburg, Terra Fantastica, 2002, 558 p. [in Russian]
29. *Toffler E., Toffler H.* Voina i antivoina: Chto takoe voina i kak s ney borot'sya. Kak vyzhit' na rassvete XXI veka [War and antiwar: what is war and how to fight it. How to survive at the dawn of the 21st century]. Moscow, ACT: Tranzitkniga, 2005, 412 p. [in Russian]
30. *Trebin M.* Voyny XXI veka [Wars of 21st century]. Moscow, AST; Minsk, Harvest, 2005, 608 p. [in Russian]
31. *Trebin M.* Informatsiine suspil'stvo. Viiny novoi epokhy [Informational society. Wars of new era] Viche, 2002, № 4, pp. 64–68 [in Ukrainian]
32. *Trebin M.P.* Teroryzm yak destruktyvnyi modus buttya [Terrorism as a destructive modus of existence] Suchasnist', 2003, № 2, pp. 77–89 [in Ukrainian]
33. *Tuhachevskiy M.N.* Izbrannye proizvedeniya [Selected works]. 2 vol. Moscow, Voenizdat, 1964 [in Russian]
34. *Tyushkevich S.A.* Zakony voyny: sushchnost', mehanizm deistviya, faktory ispol'zovaniya [Laws of war: the nature, mechanism of action, factors]. Moscow, Kniga i biznes, 2002, 360 p. [in Russian]
35. *Hofmayster H.* Volya k voyne, ili Bessilie politiki: Filosofsko-politicheskii traktat [The will to war, or political impotence: philosophical political treatise]. Per. s nem. i poslesl. O.A. Koval. St-Petersburg, Gumanitarnaya Akademiya, 2006, 288 p. [in Russian]
36. *Shestakov V.* Terror – mirovaya voina [Terror – world war]. Moscow, OLMA-PRESS, 2003, 320 p. [in Russian]
37. *Shmitt K.* Ponyatie politicheskogo [The concept of political] Voprosy sotsiologii, 1992, Vol. 1, № 1, pp. 40–53 [in Russian]

38. *Freier N.* The Defense Identity Crisis: It's a Hybrid World. *Parameters*, 2009, Vol. XXXIX, Autumn, pp. 5–17.
39. *Freier N.* Hybrid Threats and Challenges: Describe... Don't Define, available at: <http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/343-freier.pdf>.
40. *Gordon J., Matsumura J.* The Army's role in overcoming anti-access and area denial challenges, available at: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR200/RR229/RAND_RR229.pdf.
41. *Hoffman F.G.* Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies, 2007, 72 p.
42. *Hoffman F.G.* Hybrid Warfare and Challenges. *Joint Force Quarterly*, 2009, 1st Quarter, No 52, pp. 34–39.
43. *Hoffman F.G.* «Hybrid Threats»: Neither Omnipotent Nor Unbeatable, available at: http://operationaladaptation.com/unify_uploads/files/Hoffman%202010%20Hybrid%20Threats.pdf.
44. *Horchem H.* Patterns of «Urban Guerilla». *The Terrorism Reader: A Historical Antology*. Edited by W. Laquer. Philadelphia, Temple Univ. Press, 1978, pp. 246–251.
45. *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*. Williamson Murray and Peter R. Mansoor, eds. New York, Cambridge University Press, 2012, 329 p.
46. *Kelman H.* Violence without Moral Restraint: Reflection on the Dehumanisation of Victims and Victimizers. *The Journal of Social Issues*, 1973, Vol. 29, No. 4, pp. 25–63.
47. *Kilcullen D.* The Accidental Guerilla. *Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. David Kilcullen. New York, Oxford University Press, 2009, 384 p.
48. *Mattis J.N., Hoffman F.G.* Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars. *Proceedings*, 2005, November, pp. 18–19.
49. *McCuen J.J.* Hybrid Wars. *Military Review*, 2008, April-May, pp. 107–113.
50. *Nemeth W.J.* Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare. Monterey, CA: Naval Postgraduate School, June 2002, available at: http://edocs.nps.edu/npspubs/scholarly/theses/2002/Jun/02Jun_Nemeth.pdf.
51. *Simpson E.* Thinking about Modern Conflict: Hybrid Wars, Strategy, and War Aims. Erin Simpson. Conference paper presented at the Midwest Political Science Association, Palmer House Hilton, Chicago, Illinois, April 7, 2005, available at: http://www.allacademic.com/meta/p84945_index.html.
52. *Terrorism: Theory and Practice*. Edited by Yonah Alexander, David Carlton, and Paul Wilkinson. Boulder, Colorado, Westview Press, 1979, 320 p.
53. *Wilkie R.* Hybrid Warfare: Something Old, Not Something New. *Air & Space Power Journal*, 2009, Winter, Vol. XXIII, No. 4, pp. 13–17.
54. *Wilkinson P.* *Terrorism & the Liberal State*. 2nd edition. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 1986, xiv, 322 p.

Отримано 31.07.14

Требин М.П., д-р филос. наук, проф.,
Национальный юрид. ун-т им. Ярослава Мудрого

«ГИБРИДНАЯ» ВОЙНА КАК НОВАЯ УКРАИНСКАЯ РЕАЛЬНОСТЬ

Проанализирована вооруженная борьба, ведущаяся в Украине, в контексте современных тенденций в военном деле, опыта контртеррористических операций через призму концепции «гибридной» войны. Обосновывается, что «гибридная» война – это комбинация партизанской и гражданской войн, а также мятежа и терроризма. Охарактеризованы основные участники «гибридной» войны: армия, террористы, партизаны, повстанцы и др., а также особенности присущих им боевых действий.

Ключевые слова: вооруженная борьба, война, «гибридная» война, вооруженные силы, террористы, наемники, партизаны, повстанцы, бандформирования, информационная борьба.

Trebin M.P., Dr. Habil (Philosophy), professor, Yaroslav the Wise National Law University

«HYBRID» WAR AS A NEW UKRAINIAN REALITY

Author analyses warfare, which is carried out in Ukraine in the context of current military trends and counter-terrorism operations experience through the prism of the «hybrid» war concept. Article explains that the «hybrid» war is a combination of guerrilla and civil wars, terrorism and insurgency. Main participants of the «hybrid» war are described: army, terrorists, guerrillas, insurgents and others, as well as features of inherent hostilities.

Keywords: warfare, war, «hybrid» war, the armed forces, terrorists, mercenaries, guerrillas, rebels, armed gangs, information warfare.